

Halbersztadt, Jerzy

"Deutschland im zweiten Weltkrieg, t. 4", red. Wolfgang Schumann, Berlin 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 73/1-2, 166-167

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

sprawiedliwość. Oto co pisze o walce Greków o niepodległość: „Biada stuleciu, które biernie przygląda się bohaterskiej walce i krótkowzrocznie sądzi, że nie narażając własnego losu na niebezpieczeństwo, można pozwolić na zniszczenie jakiegokolwiek narodu. Surowa kara prędzej czy później pomści ten błąd lub raczej zbrodnię” (s. 15). I dalej: „Umysły ograniczone i pełne pogardy, które sobie wyobrażają, że wszelka niesprawiedliwość, która już została dokonana, nie po- ciąga za sobą okropnych skutków, są zakałą państwa”.

Chateaubriand traktował „Opis” nie jako sprawozdanie z podróży, ale jako pamiętnik jednego roku. Książkę tę umieszczono w serii „Podróże” chyba ze względów formalnych. Jest to podróż autora w głąb siebie, we własne przeżycia, doznania, przemyślenia. Człowieka zafascynowanego kulturą śródziemnomorsko-chrześcijańską, Europejczyka dla którego barbarzyństwo rozciągało się na wschód od Triestu.

Paweł Hertz, redaktor serii „Podróże” i niniejszego tomu, z kurtuzją umieścił na karcie tytułowej nazwisko Franciszka Salezego Dmochowskiego, pierwszego tłumacza na polski „Itinéraire de Paris à Jerusalem” (Warszawa 1853). W istocie obecne wydanie jest nowym, udanym tłumaczeniem, a nieliczne skróty dokonane przez redaktora wyszły książce na dobre.

R. K.

Deutschland im zweiten Weltkrieg t. IV: *Das Scheitern der faschistischen Defensivstrategie an der deutsch-sowjetischen Front (August bis Ende 1943)*, red. Wolfgang Schumann, Akademie der Wissenschaften der DDR, Zentralinstitut für Geschichte, Akademie-Verlag, Berlin 1981 s. 617, ilustr., mapy.

Kolejny, czwarty już tom ogromnego dzieła historyków NRD (pierwszy ukazał się przed siedmiu laty) obejmuje okres od sierpnia do końca 1943 roku. Zespół autorski korzystał ze współpracy wszystkich ważniejszych instytucji historycznych tego kraju oraz licznych konsultantów z ZSRR i Polski. Tytuł tomu sugeruje przewagę historii militarnej. Poświęcono jej jednak tylko czwartą część objętości wydawnictwa, co pozwoliło na obszernie omówienie sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej III Rzeszy po czterech latach toczzonej przez nią wojny. Wiele miejsca zajmują kwestie, które mają już bardzo bogatą literaturę przedmiotu. Na pewno można do nich zaliczyć politykę okupacyjną i rozwój ruchu oporu w różnych krajach, stosunki w obrębie koalicji antyhitlerowskiej, czy wreszcie przebieg działań bojowych, zwłaszcza na froncie wschodnim. Szczególnie zainteresowanie polskiego czytelnika muszą budzić fragmenty poświęcone zagadnieniom dyskutowanym u nas stosunkowo rzadko, takim jak: warunki życia niemieckiego społeczeństwa, funkcjonowania NSDAP i aparatu władzy z chwilą załamania się planów wojennych Hitlera, problemy młodzieży, rozbudowa gospodarki wojennej, sytuacja w obozie państw „osi” itp.

Omówienie każdego problemu oparte jest na dość obfitej dokumentacji źródłowej, którą autorzy gromadzili w wielu archiwach obu państw niemieckich oraz w krajach socjalistycznych. Szereg informacji zaczerpnięto z prac historyków ZSRR, Polski oraz z zachodniej literatury przedmiotu, która jest często przywoływana. Ta wielostronność odwołań jest godna odnotowania na tle wcześniejszych publikacji historycznych NRD. Całość składa się na niezmiernie bogaty informacyjny wykład typu podręcznikowego, o pewnym podobieństwie do radzieckiej, dwunastotomowej „Historii drugiej wojny światowej”. Wyrażną wadą tego typu publikacji jest — z jednej strony — niedostatek ujęć syntetycznych, a z drugiej —

zagubienie w wielowątkowym, szczegółowym opisie losu poszczególnych ludzi i mniejszych zbiorowości. Brakuje także elementów tzw. „małego realizmu”, na przykład przedstawienia życia codziennego w różnych regionach Niemiec, w armii i społecznościach niemieckich na terenach okupowanych. Zupełnie niewystarczająco zostały zaprezentowane problemy kultury. Wątpliwości mogą budzić proporcje miejsca poświęconego, poszczególnym zagadnieniom, w tym różnym nurtom ruchu oporu w krajach okupowanych i w Niemczech. Polskie podziemie zostało przedstawione zdecydowanie jednostronnie. Dość powiedzieć, że nie pojawiła się nawet nazwa Armii Krajowej, nie mówiąc już o bliższym scharakteryzowaniu działalności tej organizacji i innych agend rządu londyńskiego. O samym rządzie emigracyjnym i jego polityce zamieszczono informacje obszerniejsze, choć i w tym wypadku niektóre oceny nie wydają się dostatecznie wyważone. Do wyraźnych nieporozumień można np. zaliczyć uznanie St. Mikołajczyka za polityka „skrajnie antyradzieckiego” (s. 265).

Całość sześciotomowego wydawnictwa, choć z pewnością niełatwa w lekturze dla zwykłego czytelnika, będzie należała do tych podstawowych kompendiów, po które badacz winien sięgać na półkę przy opracowywaniu zagadnień szczegółowych. Każdy tom zaopatrzone jest w indeksy (osobowy, geograficzny i indeks instytucji), bardzo interesujące fotografie, fotokopie dokumentów, rysunki oraz liczne mapy, plany, tabele statystyczne itp. Brak natomiast bibliografii.

J. H.

Zapiski opracowali: J. Ch.-M. (Jolanta Choińska-Mika), J. H. (Jerzy Halbersztadt), R. K. (Rafał Karpiński), Ł. K. (Łukasz Kądziera), T. K. (Tomasz Kizwalter), W. L. (Włodzimierz Lengauer), R. M. (Roman Michałowski), S. R. (Stanisław Russocki), J. S. (Jerzy Skowronek), J. Sk. (Jacek Sobczak), K. S. (Kazimierz Stembrowicz), A. S. (Andrzej Szwarz), K. Z. (Katarzyna Zielińska).